

נר לדוד - גליון 59 כ"ט אייר תשפ"א

בס"ד

הכותל

תשעה קבין תכלת ירדו לעולם, תשעה נטלו שמי ירושלים, וכן מן הכוכבים הם נטלו מן הברק ומן הרמז יותר מאשר הכוכבים שבכל העולם כולו, אף על פי שכל כוכב יש בו כדי כל העולם שלנו והותר, הרי כוכב המאיר בליל ירושלמי לוחט סביביו, הוא מתנענע בתפלת ערבית עד עלות השחר ותוך כדי התפלה הוא מתלהב כאילו רוצה לפרוץ לו דרך בין מיליוני חבריו, לרדת אלינו וללמדנו כיצד משבחים את הבורא.

עשרה קבין טוהר ירדו לעולם, תשעה נטל הלילה הירושלמי. אין בו שמץ של ערבובייה, הוא לילי יותר מכל הלילות שבעולם, והוא נח על פני כל החלל ומשרה עליו שלוה של קדושה. וכשאתה הולך בין ריסי עיניו של הלילה הירושלמי, הנך חופן דומיה שאין לערובה עם דומיה אחרת, אף של זו שעל פני המים בליל ירח.

כי הלילה הירושלמי חושב מחשבות לעשות בזהב בכסף ובנחושת, והוא שזור את הכוכבים בכסף הירח ובנחושת הגגות הקמורים, המרכינים ראשם בפני שטף השלוה. והלילה הירושלמי עמוק הוא מן העומק, ומן השחור המכסה אותו מתקלף זוהר שאין להרגישו אלא בשעה שאתה מתכנס כולך לתוכו, בוחש ברעיוןך את הקרב הלילי, חש בעצמיותו הלילית משתפכת לתוך תוכך ושוטפת כל תחושה אחרת מאשר התחושה שאתה נמצא ברגע זה בירושלים.

בירושלים אשר היפה בשיריה היא שירת הבוקר של היקום המטולל הסובב אותה, אשר היפה בסיפוריה הוא סיפור האבנים, העצים, הרוח המביאה בשמי-שמים, היא שרה את שירה ומספרת את ספורה. מיום שהושתת העולם, בו ברגע נברא שירה, נוצר סיפורה, עם רקמת חייה הראשונה נרקמה אגדתה שהיא אחת האגדות שאינן אגדות, והיא רוקמת פתיל חייה מני אז ועד היום, דרך אש ותימרות עשן, דרך חרב היונה ומוות בחלונותיה, אולם אף פעם לא קוננה ירושלים על עצמה, אף פעם לא התפלשה בעפר, זעקת הכאב בהישרף בניה בתוך קדושתה שזורה היתה ומהולה במחיאית כפיים של מלאכי הקודש שראו כבר את תחייתה.

ההתרגשות שאפפה את המוני בית ישראל לקראת חג השבועות תשכ"ז היתה מיוחדת ונדירה.

אך ימים ספורים קודם לכן שב הכותל המערבי לידיים יהודיות לאחר תשע עשרה שנה בהם לא ניתנה גישה לעם ישראל לשפוך שיח וצקון לחש לפני אביו שבשמים במקום ממנו לא זזה שכינה.

השמחה והאופוריה בציבור היו בשיאם, אחרי ימים רבים של מתח ודאגה מאימת האויב שזמם להשחית ולהחריב את הכל, וזממו שב על ראשו מתוך ניסים גלויים ורחמי שמים מרובים.

בערב החג נפוצה הידיעה כי הצבא מכשיר את הגישה אל הכותל, ובלי תיאום והתארגנות מראש, באופן ספונטני לגמרי, נהרו אל הכותל במהלך החג, בעיקר בעלות השחר, המוני בית ישראל מכל רחבי ירושלים.

רבי דוד זריצקי שמעודו לא היה ליד הכותל, שכן הגיע לארץ לאחר שהכותל כבר היה בידי הירדנים, צעד אף הוא לעבר הכותל באשמורת הבוקר של אותו חג שבועות, ואת ההתרגשות הגדולה ואת הרטט אותם חש ביחד עם רבבות הצועדים הוא הותיר על גבי העיתון, ביד אמן, מתוך הים הגדול של הרגש היהודי שהיה בתוכו.

בתפילת
ותחזינה עינינו
בשובך לציון ברחמים
מערכת "נר לדוד"

וכך היא צומחת ועולה מן הלילה שהוא שחור מן הלילה, ומן היום שהוא יומי יותר מאשר היום, וכך היא גאה על פני הריה, פורשת שמלת חופתה מני אז ועד היום וכוכביה עדיין לא הפסיקו לרקוד בשמחתה, כפי שהם רקדו בליל התקדש יבוס, בליל עליית וירידת המלאכים, בליל שתיית דודים את יינה.

והלהבה אשר שרפה אותה, תלויה ועומדת, מתלקחת סביבה לבל יגעו בה ידיים מסואבות, והרי היא עדיין לוהטת על פסגת הר הבית כדמות אריה המתפרקד על פני הלילה מלא הירח או על פני היום מלא האור שאין אור יקרות כאורו.

ובלילה הזה ראינו, אנו הרבבות, שצעדנו אותו לילה בין שבילי הכוכבים, בן רסיסי הליל שנתפלגו ונתנו לעבור כקריעת ים סוף בשחרור ישראל מן העבדות, את הלהבה הזאת, את דמות האריה שרבץ עדיין באותו מקום.

וזה היה בשעה שנתפלג הלילה ויד של אור קרעה את השמים והנה נראה היום החדש.

— יום הכותל.

ב

— דבוק הלילה בעצמו ולא הותר לו עדיין למעט את עצמו, להחיש את צעדי, והרי הוא נשאר בעיצומו אף בשעה שלש, לבו כבר לא היה נתון לעצמו, מתחתיו השתרע העם היהודי על בניו ובנותיו, על זקניו וטפיו. הכוכבים בראותם את הרבבות, כמעט ונתלשו מכיפת השמים, שלחו מבטי אהבה, ירו חיצו אור להאיר את דרכם באפילת הלילה. אולם אלה הרבבות אשר צעדו מכל פינות עיר הקודש כמהופנטים על ידי הכותל שטרם נראה, לא היו זקוקים לאור, הם לא ראו כלום, לא היו זקוקים לעינים. הרגליים הלכו, אלה היו צאצאי צאצאיהם של רגלי היוצאים לגולה לפני כאלפיים שנה, של הרגליים אשר צעדו על פני כל העולם, מוכים ופצועים, זבי דם, רגליים אשר הלכו והלכו ללא הפסק במשך כל אותן השנים ואין שעל אדמה על פני כל התבל כולה, שלא נדרס על ידן, הרגליים צעדו בבטחה והלילה ביקש לפנות להם את הדרך, אלא שלא היה צורך בכך, הם הלכו כאילו זה עתה עזבו את המקום המקודש ביותר, הם הלכו כאילו זה עתה עזבו את ביתם בגליל, בדרן, בצפורי, בבית שערים, כדי לעלות לרגל לבית האלוקים. הם עזבו כאז, לפני אלפיים שנה, ועלו לרגל, על נשיהם וטפם, אל הר ציון.

מכל הרחובות באו הם, הבתים נשארו ריקים, עמדו הבתים הירושלמיים זקופים בגאווה, כי הנה הם שומרים מעתה את עצמם, כבאותם הימים הגדולים בשעה שכל האומה עזבה את אשר לה ועלתה ירושלימה, השאירה את הבתים בידי המלאכים, את אדמתם בידי טללי בוקר ולילה, את עדריהם לרועה בלתי נראה, והלכו לראות את פני האדון ד'.

הנה הם צועדים בני ישראל, אהובי א-ל, וצעדיהם נבלעים בדומיית הלילה הירושלמית. רק רחש דומם מתקפל אחריהם, ואבן מקנאה בחברתה, וסלע חומד מקומו של הבא אחריו, כיון שטפח אחרי טפח מתקרבים בניו של מקום אל הרגע המיוחל, שאילו פינו מלא שירה כים ולשונו רינה כהמון גליו אין אנו

מסוגלים להביע קורטוב מאותו אושר כביר, מאותה צהלה עמוקה, מאותו גיל מתרונן שלא מצא מקום בלב ולא מחשבה במוח ולא פעימה בדם, והיו הצועדים נדחפים על ידי אלפיים שנות צפיה חדורת כאב איום, מלאה כמיהה שלא נודעה כמותה מיום ברוא אלוקים שמים וארץ, והיתה הצפיה כה גדולה עד שנדמה לכל אחד מן הצועדים לעבר הכותל כי אין זה נכון שהוא, יאנקל בן משה, הוא התולעת ולא איש, חרפת האדם ובזוי עם, כי הוא היהודי הנודד – צועד אל ביתו העולה ומיתמר עד לשמים.

ותהי הצפיה כה גדולה עד שאנשים לא דברו מאומה ביניהם, הילדים לא בכו, קרה שמשהו חנק בגרון, קרה שהלב לא מצא מקומו בחזה, קרה שהגוף לא הרגיש בגשמיותו, והידים כאילו מששו באפילה וחיפשו אחרי הגוף שהם צמודים לו.

ואיש לא אמר לרעהו 'בוקר טוב' או 'חג שמח', ואיש לא שאל בשלום רעהו ולא נשמעה תרועת שמחה ולא נראתה דמעת-גיל. שרר שקט מוחלט. השמים השמימיים של ירושלים הילכו על ראשי אצבעות אחרי הצועדים. יד ענקית התפרקדה על פני היקום ואיימה על החלל האנסופי:

— ש-ש-ש-ש! בני רחל שבים לגבולם.

וככל שהתקרבו הצועדים לדרך שעוד לפני כמה ימים סגורה היתה, סגורה על מסגר שרק אלוקים פתח אותו כעת, וככל שנתמעטה הדרך המובילה אל שער האלקים, כן נתמעטה היכולת המחשבתית. כל מה שהיה לו לאדם ברגעים אלה נצמד אל המקום, שעדיין שרוי היה באפילה. כל מה שנשאר בגוף התרכז בעיניים, והעיניים מלאות היו דמעות שעדיין נתיראו לצאת ממחבואן והעיניים לא ראו לפנייהן שום דבר מלבד אותה האמה המקרבת אותן אל הכותל.

— הכותל!

ג

— הכותל!

רוב הצועדים עדיין לא ראו אותו. הם בכו על אבניו, הם התפללו דרכו, הם הרגישו את נוכחותו בכל מקום ובכל זמן, אף רגע אחד במשך אלפיים השנים האיומות לא הסיחו דעתם ממנו. הוא ליווה אותם, הוא, על אבניו הענקיות שחזותן נשתמרה אצל כל יהודי. הם מתו, נולדו, נהרגו, שמחו ובכו מתוך אמונה ותקוה כי הוא מסתכל בהם, אחרת אי אפשר היה להמשיך לחיות, אחרת לא היה טעם לכל אלפיים שנות הגלות המרה והאיומה הזאת. ללא התקוה הזאת שעוד ניצמד אליו בבכי קורע לב, בשמחה שאין למעלה הימנה, ברטט של קודש הקדשים, לא היה כדאי להיותלות, להיחנק, להישרף בכבשונות, ללכת בגולה אחרי גולה, לשאת בגאון את הטלאי הצהוב או הלבן או כל סימני הקלון וההשפלה. אלמלא התקוה הזאת, לא היינו מגיעים עד כאן, לצעוד בלילה הירושלמי הנהדר הזה, כשכולנו עוורים מרוב רצון לראותו.

אולם רוב הצועדים עדיין לא ראו אותו.

וכל אחד מן הצועדים הרהר בלבו: כיצד הוא נראה? האמנם אגיע אליו, האמנם אעמוד על ידו, האמנם תפול דמעה אחת שלי, דמעונת קטנה זו ששייכת רק לי, זו שאינה מובנת לשום אדם. רק לאבנים הענקיות הללו, דמעה השמורה אצלי מזה כאלפיים שנה, האמנם באמת אוכל לבכות אותה כעוד מחצית השעה, שעה או שעתיים? האמנם?

— יוצרי ובוראי, יוצרי ובוראי, רחשו כולם. אלוקים בשמים ובארץ אשר אין עוד מלבדך, פוזם על ידי יהודי שרץ ריצה משונה כאילו מישהו רודף אחריו, רץ ומסתכל סביבו ואינו רואה כלום, רץ ומפזמן משהו שאינו מובן רק לו, לא ניגון ולא בר-ניגון, היתה זו אולי הדמעה הקטנה הזו שלא רצתה עדיין להתפרץ. ויהודי קטן

הקומה שזקנקנו הלבן הלך לפניו מרטיט מרוב התרגשות, צועד זה כאלפיים שנה, צועד בדבר הזו, ואלפי אלפים מכשולים הוא כבר עבר, ומיליוני מיתות הוא כבר מת, ואלף פעם ופעם הוא נזרק מכאן, ועכשיו הוא בכל זאת צועד כשטליתו תחובה לו תחת בית שחיו. וזקנקנו מתריס כנגדו על שהוא אינו רץ כדבעי, ידיו מגששות כאילו היא מבקש לפרוץ לו דרך אותו צועד היהודי הנודד, צועד על פניו הזעומים של העולם כולו העומד נדהם ומפנה דרך ליהודי הקטן הזה.

— האמנם זה כותל של אבנים? האם יקבל את ידי הפשוטות, האם אוכל להניח את ראשי עליו ולבכות, לבכות, לבכות... ואחר כך לשמוח, לשמוח, לשמוח...? האם אוכל עכשיו להציץ בעיני האבן והם יציצו בעיני ונאמר כל אחד לחברו: – 'שלום עליכם! מזמן לא ראיתך פנים אל פנים...'

ואז נתחבק, האבן הענקית ואני, וכאמא הרואה את בנה אחרי הרבה שנים, לא נמצא מלים, נעמוד כך חבוקים, וכל העולם כולו ידום ברגע גדול זה, ולא נראה שום דבר מלבד אחד את השני והאבן מקיר תזעק אלי: הוי בני, הוי בן בטני, הוי ילד יסורי, אבוי שרוף באש, אבוי המורד מן התליה, והרי אתה ירדת אלי שלם בנשמתך ופצוע בגופך, הוי!

ואז אולי תבוא הדמענות הקטנה ששמרתי עליה במשך אלפיים השנים האיומות הללו, אותה הדמעה ששמרתי בעת שאמא נלקחה לאש, בעת שאבא הובל לתליה, בעת שהאחיות הובאו ליריה, אותה

הדמעה המקפלת בתוכה את כל האושר של האדם היהודי שאין לה ביטוי ולא מובן במוח האנושי. ונתחלק בה, חציה אשאיר לי, לשעת אושר שעוד תבוא כשהכותל יהיה האחד מן הארבעה, וחציה אשאיר לך.

— הכותל!

כך צעדו הרבבות בשעה שתיים, שלש, ארבע בלילה הזה, ליל השימורים, וכל אחד הרהר בצורה אחרת, וכל אחד עטף את הרהורו בעטיפה אחרת, וכל אחד הוציא ממחבואות חבויים ביותר מחשבות שלא מצא אותן עד אותן השעות הגדולות, וכל אחד תיאר לעצמו בצורה שונה את פגישתו הראשונה עם הכותל המערבי, וכל אחד תיאר לעצמו בבהירות האפשרית ברגע זה, מה הוא יעשה בשעה שהוא יגע באבני הכותל, האם יספיקו לו הדמעות? האם לבו יחזיק מעמד?

ד

הפציע השחר!

ריסי העינים שלו נפתחו קימעא קימעא, הוא הניף במטפחת לבנה לעבר האלפים שעמדו עטופים בטלית ליד המחסום הראשון אולם עדיין לא גילה להם את הכותל, ההרים נזדקרו פתאום מול המתפללים, אלא שעניינם כבר היו צמודות מזמן לכותל ולא הבחינו בהם, בהרי ירושלים, והם נסוגו, ההרים.

ההמון גדל מרגע לרגע, קול התפילה מילא את כל הרחבה, דפק על ראשי ההרים מסביב, טיפס על צמרות העצים שהשתתפו בתפלה ברכיבת ראש צהוב-חול, השתלשל בהמולה שקטה במורד המוביל אל הכביש הפתלתל, טיפס על גבי השוטרים העייפים ועלה בעצמו לעבר הכותל, הראשים התעטפו בטליתות, התפילה התגברה מרגע לרגע, אולם כל עין שמרה על הדמעה שלה, הלב שמר על אנחתו, הרגליים נתקעו בקרקע המאובנת לבל תרקודנה, חבל על כל תנועה, יש לשמור אותה למען הכותל, עוד חצי שעה, שלשת רבעי שעה, חמישים דקות, לא פחות.

"יום ליום יביע אומר" מצטעק אחד, המלים פורצות מגרונו והוא זורק ידיו היהודיות למעלה כאילו מבקש לעצור בהן, "ולילה ללילה יחווה דעת. אין אומר ואין דברים" האמנם? והרי הכל מתפלל עכשיו, הכל מבקש לזנוק, השחר בוקע ועולה על הראשים, פוסע בצעדי-ענק על פני התכול המתבהר, הר ציון עומד קשוב, למרגלותיו נסללה הדרך ועליה עומדים כעת אלפים רבים של רגלים דרוכות, מתוחות עד לאבדן הרגשת הכאב, מישהו סופק כף אל כף מרוב התרגשות, אולם רובם עומדים בתפלה חרישית, מנינים לעשרות, כל קבוצה בוחרת לה פינה בתוך מערבולת האנשים ומתפללת.

לא הרגישו האנשים כיצד נעלמו הכוכבים, הם יראו את הצעדה לעבר הכותל מאחורי כתפיה של השמש, והיא כבר יצאה והניחה לרגלי הצועדים את כפות ידיה למען אשר ידרכו עליהן בני אברהם יצחק ויעקב. עכשיו נתגלתה כל הסביבה, אנשים תוחבים עיניהם בחלל המואר אולם עדיין אינם רואים כלום מלבד המוכר להם, אלפים דרוכים למעלה מיכולתם הפיזית, אבל אף אחד אינו מתפרץ, אינו מבקש, אינו צועק,

כולם מתפללים, אלפים הלכו קודם לטבול במקוה, כדי להיות טהורים ומקודשים לקראת הרגע הגדול שהם עומדים להיכנס בו, לנשום בו, לחיות בו ולא לשכוח אותו עד נשימתם האחרונה.

האם הרגשת בחלחלה שעברה בקהל?

כאילו זרם חשמלי פגע בכולם, העביר צמרמורת באלפי הגופים והזניק אותם בבת אחת, כזרם מים אדיר

פרץ ההמון כשנפתח המחסום, הוא פרץ קדימה, זקנים השורכים רגליהם בקושי, ילדים, נשים, אף אחד לא הרגיש כי יש צורך ברגלים, אף אחד לא שאל האם יספיקו לו כוחותיו לטפס את כל הדרך הזו, ההמון זרם קדימה כגוש ענק אחד, זרם תוך תפילה, לרגע נעמד קהל עצום ומתוך הרעש בקע קול אדיר:

— שמע ישראל, ד' אלוהינו, ד' אח------ד'!

נעצר לרגע, כדיון, ופרץ קדימה.

והכביש דהר איתם, התפתל בכאבי אהבה שהיתה עצורה אלפי שנים, הרים את ראשו ודהר קדימה, כמוהם – בעינים עצומות, פניו השחורים של הכביש כאילו נתמלאו פתאום קמטים, ואינך יודע אם קמטי חיוך הם או קמטי התאמצות מופרזת.

קרוב למאתיים אלה יהודים עלו ברגל לכותל המערבי

ההמון גדל מרגע לרגע, קול התפילה מילא את כל הרחבה, דפק על ראשי ההרים מסביב, טיפס על צמרות העצים שהשתתפו בתפלה ברכיבת ראש צהוב-חול, השתלשל בהמולה שקטה במורד המוביל אל הכביש הפתלתל, טיפס על גבי השוטרים העייפים ועלה בעצמו לעבר הכותל, הראשים התעטפו בטליתות, התפילה התגברה מרגע לרגע, אולם כל עין שמרה על הדמעה שלה, הלב שמר על אנחתו, הרגליים נתקעו בקרקע המאובנת לבל תרקודנה, חבל על כל תנועה, יש לשמור אותה למען הכותל, עוד חצי שעה, שלשת רבעי שעה, חמישים דקות, לא פחות.

"יום ליום יביע אומר" מצטעק אחד, המלים פורצות מגרונו והוא זורק ידיו היהודיות למעלה כאילו מבקש לעצור בהן, "ולילה ללילה יחווה דעת. אין אומר ואין דברים" האמנם? והרי הכל מתפלל עכשיו, הכל מבקש לזנוק, השחר בוקע ועולה על הראשים, פוסע בצעדי-ענק על פני התכול המתבהר, הר ציון עומד קשוב, למרגלותיו נסללה הדרך ועליה עומדים כעת אלפים רבים של רגלים דרוכות, מתוחות עד לאבדן הרגשת הכאב, מישהו סופק כף אל כף מרוב התרגשות, אולם רובם עומדים בתפלה חרישית, מנינים לעשרות, כל קבוצה בוחרת לה פינה בתוך מערבולת האנשים ומתפללת.

ההמון גדל מרגע לרגע, קול התפילה מילא את כל הרחבה, דפק על ראשי ההרים מסביב, טיפס על צמרות העצים שהשתתפו בתפלה ברכיבת ראש צהוב-חול, השתלשל בהמולה שקטה במורד המוביל אל הכביש הפתלתל, טיפס על גבי השוטרים העייפים ועלה בעצמו לעבר הכותל, הראשים התעטפו בטליתות, התפילה התגברה מרגע לרגע, אולם כל עין שמרה על הדמעה שלה, הלב שמר על אנחתו, הרגליים נתקעו בקרקע המאובנת לבל תרקודנה, חבל על כל תנועה, יש לשמור אותה למען הכותל, עוד חצי שעה, שלשת רבעי שעה, חמישים דקות, לא פחות.

"יום ליום יביע אומר" מצטעק אחד, המלים פורצות מגרונו והוא זורק ידיו היהודיות למעלה כאילו מבקש לעצור בהן, "ולילה ללילה יחווה דעת. אין אומר ואין דברים" האמנם? והרי הכל מתפלל עכשיו, הכל מבקש לזנוק, השחר בוקע ועולה על הראשים, פוסע בצעדי-ענק על פני התכול המתבהר, הר ציון עומד קשוב, למרגלותיו נסללה הדרך ועליה עומדים כעת אלפים רבים של רגלים דרוכות, מתוחות עד לאבדן הרגשת הכאב, מישהו סופק כף אל כף מרוב התרגשות, אולם רובם עומדים בתפלה חרישית, מנינים לעשרות, כל קבוצה בוחרת לה פינה בתוך מערבולת האנשים ומתפללת.

המודיע. ז' סיון תשכ"ז

מלמעלה ראית נחש ענקי, מחוספס, שצבעיו מבהיקים מול השמש שהתפרסה על פני כל השטח, נעצר פתאום ליד מחסום ופורץ שוב קדימה כאילו מישוהו דוחף אותו, ממריץ הולם ברגליו והוא רץ לקראת הבוקר, לקראת ההרים שהתחילו להתרכז סביבו ולהתבונן באנשים הללו שההיסטוריה העלתה אותם על זרועותיה ונושאת אותם כעת לתקופה חדשה, לקראת משהו אדיר וכביר המושך אותו בחבלי קסם.

עוברים את השער — — —

ה

— הכותל!

זה לא יהיה מובן, אולם הוא הופיע בפתאומיות כזו, עד שנעצרה נשימתם של הרבבות, פתאום הוא הזדקף לפניו ממש, והרי הוא, הוא הכותל, אלה הן האבנים, אלה הם האבנים המפורסמות ביותר בעולם, אלה הן אבנים מחוספסות, ענקיות, שראינו אותן מזה כאלפיים שנה בחלום, בהקיץ, על גבי תמונות, ראינו אותן בתוך העיניים של אלה שראו אותן, בתוך הפה של אלה שסיפרו עליהן, ידינו תמיד הושטה אל התמונה אולי נזכה למשש את המוצק שבהן, לא נשארו נכלמים לאחר שלא מיששנו כלום, תקוותנו גדלה עוד יותר, לא היזלנו דמעה בכדי, היתה זו דמעה של אהבה שלהט הגיהנום שעברנו בו – לא ייבש אותה.

עכשיו הן לפנינו, ממש הן, לא על גבי תמונה ולא בפי המספרים, ומותר לנו למשש בהן, לנגוע בהן, להדביק שפתים רועדות מבכי עצור, לזהטות, מתפללות, צוהלות, אילמות מתדהמה, ומותר לנו להשעין את ראשו העייף מהליכה על גבי גחלים במשך כאלפיים שנה, עכשיו מותר לנו לעמוד ממש על ידו ככל שיעלה על רוחנו, ומותר לנו לתקוע בשופר או סתם לעמוד מולו שעה ארוכה, ארוכה מאוד, שעה שתימשך ימים או אולי חודשים רבים, לעמוד סתם כך, כאדם הרואה לראשונה את בית הוריו שנאנס לעזוב אותו בהיותו ילד, להסתכל בכל חריץ באבנים הגדולות, בשקערוריות הרבות המשתרגות על פני כל הכותל, כקמטי זיקנה או קמטי בכי או קמטי חיוך, למשש את האזוב, לדשדש על גבי מרצפת האבנים, להרים את הראש ולראות את כל גובהו, להתהלך חופשי לאורך כל הכותל ללא פחד שמא תפגע אבן של ילד ערבי המשחק לפי תומו בראשך היהודי.

— הנה הוא, מיילל יהודי עבדקן כשהוא מליט את פניו בטליתו, מבקש לגשת, להתקרב, ואין רגליו מוליכות אותו.

— הנה הוא, טופחת אשה זקנה על פניה חרושי הקמטים, הדמעות מבצבצות מבין אצבעותיה, עיניה סגורות לחלוטין, היא דרוכה, פניה מלאי חרדה, ציפיה, תחנונים, אולם אין כוחותיה מספיקים כדי להתקרב צעד אחד לעבר הכותל המערבי.

— הנה הוא!

ורבבת האנשים נעצרה לרגע אחד, עיניים נתקעו בכותל ואי אפשר לראות בהן כלום מלבד הכותל, רגליים דשדשו במקום אחד, רגליים עייפות מהליכה של שעות, רגליים נוקשות מציפיה של שנים רבות.

הם עמדו, מביטים מולם כמהופנטים, רואים ואינם רואים, נתונים בהזיה שהעלתה אותם מעל האדמה, הדביקה אותם לכותל, ואי אפשר היה להזיז את מבטם לסנטימטר אחד לכאן או לכאן.

הם עמדו, הפה פעור, הפנים – עטופות בכותליות שאין למעלה הימנה, כל שריר בגופם מפרפר, מבקש לצאת ולנגוע ראשון בכותל, הלב פועם ומבקש להתפרץ, העיניים מבקשות להתקרב יותר ויותר, הידים מבקשות להיחלץ מן הגוף ולנגוע ולו נגיעה קלה ביותר – בכותל.

אולם ברגע הראשון לא ידעו הרבבות כיצד מגיעים לכותל, הם האמינו שאמנם רגליהם עומדות ליד הכותל, וכי עליהם לצעוד צעד אחד או שני צעדים כדי לנגוע בו.

ואחר כך התחילו להתקרב.

עקב בצד אגודל, רגל אחת לא האמינה כי אמנם השניה כבר התקרבה, היא היססה, והידים הושטו והעיניים נפתחו לרווחה ומן העיניים הפציעה דמעה, זו הדמעה הראשונה של יהודי ליד המקום הקדוש שלו, דמעה שהיתה חבויה בלב של כל אחד. החל מצעקתו הראשונה עלי אדמות ועד לאנחתו האחרונה, היתה שמורה דמעה זו לאותו רגע.

והכותל זקוף, קליפתו החיצונית עשויה אבן ובפנים הוא שר את השיר הנצחי של העם היהודי:

— היינו כחולמים.

והאבנים הגדולות נבלעו בין ידיים ואצבעות, נכנסו בכל הקיפן הענקי לתוך הקמטים הצוחקים, המייללים, הבוכים, של רבבת האנשים, וכל גרגיר של אבן מצא את מקומו מיד, בפנים, בעיניים, בלב, והנה התנפלו רבבות על האבנים, על גרגירי שריגי האבן, על האיזוב, על הלכלוך, וכל אחד נטל את כל אשר מסוגל היה לקחת באותו רגע, ללא מילים, ללא הבעה, ללא תפילה, וללא מחשבה או הרהור. הוא נעמד לרגע אחד ליד הכותל, ידיו מששו את האבן, מששו ומששו, ללא הפסק, והרגשת במישוש הזה כי הידים אינן מאמינות שאמנם הן, הידים של יצחק, יעקב, משה ושלמה – ממששות את האבנים הללו.

והנה נתחבקו שניהם, הכותל וגעגועי העם, הכותל ודמעות האומה, הכותל ואנקת העם המעונה, הכותל ותפלותיהם של רבבות, הם עמדו שניהם רגעים ארוכים חבוקים זה בזה, והרבבות הניחו את ראשם העייף על פניו של הכותל, כילדים שנפגשו שוב עם אביהם, ואין אפשרות להפרידם, והם חבוקים ודבוקים זה בזה, וכל אחד שומע ללא מלים את כל אשר יש לספר אחד לשני, וכל אחד מביע באלם מקודש, את כל רחשי לבו.

— אנא, הוסף לספר, אנא, אל תבכה ברגע זה, אנא, קרא קריאת שמע כשם שקרא אביך בעת שנפגש עם יוסף, אנא, אמור אחרי:

— שמע ישראל, ה' אלוהינו ה' אחד – ד – ד!

ר' דוד זריצקי בכותל המערבי

נזדעקה האבן זעקה בת אלפיים השנים, נזדעקה האבן הענקית ונתיפחה, בכתה, צחקה, והצחוק והבכי והיללות טיפסו ועלו על גבי הכותל, נתפזרו על פני כל הר הבית, מקום שרגלי יהודי לא דרכו בו מאז חרב בית המקדש ודרכו – עלו בסילודין לשמים.

עמדו הרבבות ופניהם כבושים בכותל. עמדו הרבבות ודמעתם חודרת ומרככת את האבן החיצונית, וכל אחד הוציא ממעמקיו את הדמעה המקודשת ביותר, אחדים – שיירי דמעות ממחנות ההשמדה, אחדים, שיירי דמעות ממשפחות שכולות, דמעות שכבר אזלו מזמן, ועכשיו נמצא שוב המקור, דמעות של אמהות שכולות ושל בנים יתומים, דמעות בים של עם נצחי שאף דמעה אחת שלו לא הלכה לאיבוד במשך כאלפיים שנות גלותו. הנה הוא אספן בכד הדמעות ועכשיו הן נשפכות על הכותל, סביבו, והשמש אינה מייבשת אותן והרוח אינה אוספתן, אלא הן נגדשות ערימות ערימות העולות אל-על.

הנה הוא עומד, ידיו פשוטות על הכותל, ראשו, מכוסה בטלית, שעון על הכותל והוא מיילל בקול גדול:

— יוצרי ובוראי, הוי, יוצרי ובוראי, וכך פעמים אין ספור.

הנה הוא עומד, מחזיק שתי ידיו מולו כברכת כהנים, עיניו צמודות לכותל והן מוזילות דמעות ללא אומר, כבר תם הבכי שנשמע, עכשיו הוא בוכה רק לעצמו ולכותל, אין הוא מבקש כלום ואין הוא מתפלל, הדמעות עושות את אשר הוא אינו מסוגל לעשות, אין הוא מתקרב לכותל, במרחק כמה צעדים הוא עומד ומסתכל, וזה כל מה שיש ביכולתו לעשות ברגעים אלה: לבכות חרישית, לשכוח את הכל, אף את עצמו – ולבכות.

הנה הוא עומד, רגליו מדשדשות את עפר המקום המקודש, והוא מוחה כף אל כף, אין הוא מרגיש בכך, אולם הידים מצאו כי עליהן לשמוח, והוא אינו מרגיש בשמחת ידיו, שכן הוא אינו נמצא כלל, הוא מטפס ועולה על גבי האבנים הענקיות, רוצה לחדור לתוכן, לשמוע מה בפיהן, ראשו מורם, שמש הבוקר מרטיבה את פניו בנשיקותיה המהוללות בכותליות, עיניו מחפשות משהו באבנים, הוא מבקש מהן רמז, חיוך, אולם הן כולן נתונות לרבבות.

הנה הוא עומד ורגליו מכרכרות ואין הוא מרגיש בכך, הרגליים היהודיות שרקדו "מה יפית" בחצרותיהם של מאות פריצים, הרגליים היהודיות שגלו מגלות לגלות, הרגליים היהודיות שהוליכו את היהודי לכבשן האש – אלה מכרכרות עכשיו כרכור קטן. אין הגוף מתרומם כלל, כי זה ריקוד של רגליים בלבד, והן מתקדשות בריקוד זה, הן עצמן, עד שיגיע הריקוד לכל הגוף יקח זמן, בינתיים הרגליים מכרכרות לבד, איזה פזמון חדש הם מצאו, וליד הרגליים הללו מכרכרות רגליים אחרות, מבצבצות מבין קפוטת או חשופות בתוך מכנסים בלבד, רגליים שהורגלו לריקודי מצוות ושלא הורגלו כלל – כולן מכרכרות מבלי שהגוף ירגיש בכך.

הנה הוא עומד, שולח את ידיו לצדדים. אין הוא יודע למה הוא עושה זאת, הידיים עושות זאת בינתיים לבד, אלא שידיים משתלבות בידיים אחרות, גם הן מחפשות את הנענוע שבבחינת נענוע של ד' המינים ותהי שרשרת של ידים משולהבות. והעיגול מתרחב. מכניס רגליים בתוכו, אחר כך עוד ידיים ועוד רגליים, אחר כך גם את הגוף, מיישהו שר, אחרים אינם מסוגלים להפסיק מבכי ורוקדים תוך בכי, אחרים מייללים לעצמם ומכניסים ראש בין הרוקדים וממשיכים לילל בכי של ילד קטן:

— יבנה המקדש עיר ציון תמלא, עיר ציון תמל – – – א!

הוא הוא עומד היהודי הנצחי, שזה עתה הגיע מדרכו הארוכה, הוא פושט את כפיו על פניו של הכותל, משעין ראשו על האבנים הענקיות, בוכה ואינו בוכה, מילל ואינו מילל, צועק בדומיה, צוחק ללא צחוק, רוקד מבלי שירגיש בכך.

הנה הוא עומד היהודי הנצחי, כפול רבבה, הוא והנצחיות נפגשו כעת שוב פעם, לאחר שלא ראו זה את זה במשך כאלפיים שנה, כל אחד נשא בחובו את עצמיותו של השני, לרגע לא הסיח אחד את דעתו מן השני, אי אפשר לו ליהודי לא להיות נצחי, ואי אפשר לו לכותל לא להיות יהודי.

עכשיו הם נפגשו שוב.

המודיע. כ"ב סיון תשכ"ז

להוספה לרשימת התפוצה
נא שילחו את המילה "הוספה"
לתיבת המייל "נר לדוד" – nerledovid@gmail.com